

en moviment[s]

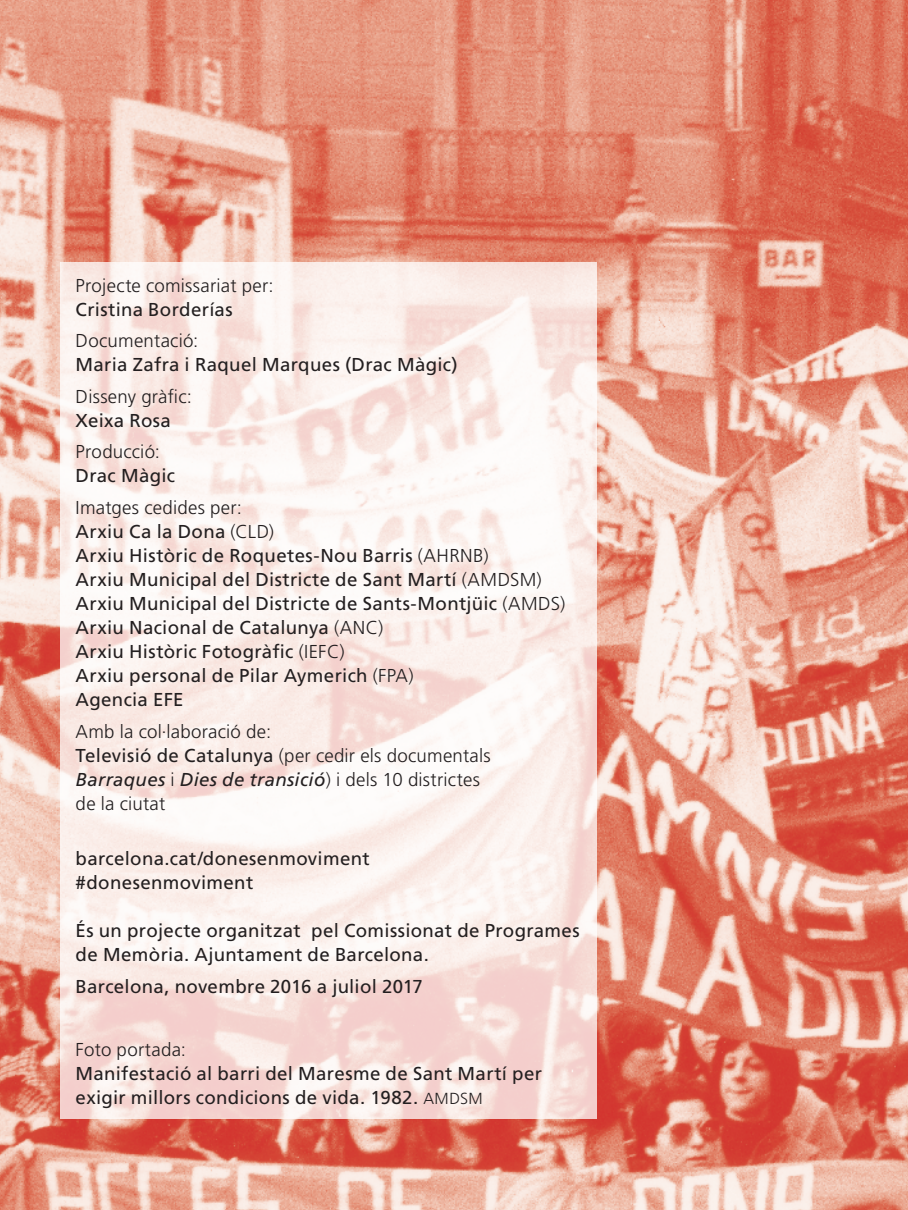
dones de barcelona

1976 [40 anys i més...] 2016

Ajuntament de
Barcelona

Programes
de Memòria

Projecte comissariat per:
Cristina Borderías

Documentació:
Maria Zafra i Raquel Marques (Drac Màgic)

Disseny gràfic:
Xeixa Rosa

Producció:
Drac Màgic

Imatges cedides per:
Arxiu Ca la Dona (CLD)
Arxiu Històric de Roquetes-Nou Barris (AHRNB)
Arxiu Municipal del Districte de Sant Martí (AMDSM)
Arxiu Municipal del Districte de Sants-Montjuïc (AMDS)
Arxiu Nacional de Catalunya (ANC)
Arxiu Històric Fotogràfic (IEFC)
Arxiu personal de Pilar Aymerich (FPA)
Agència EFE

Amb la col·laboració de:
Televisió de Catalunya (per cedir els documentals
Barraques i *Dies de transició*) i dels 10 districtes
de la ciutat

barcelona.cat/donesenmoviment
[#donesenmoviment](https://twitter.com/donesenmoviment)

És un projecte organitzat pel Comissionat de Programes
de Memòria. Ajuntament de Barcelona.

Barcelona, novembre 2016 a juliol 2017

Foto portada:
Manifestació al barri del Maresme de Sant Martí per
exigir millors condicions de vida. 1982. AMDSM

en moviment[s]. dones de Barcelona. 40 anys i més... 1976-2016

es proposa obrir a l'espai públic un procés de reflexió col·lectiva que permeti recuperar, honorar i transmetre la memòria de les mobilitzacions de les dones per millorar la vida als barris de la ciutat i per construir relacions socials més democràtiques i equitatives. Les reivindicacions i accions als barris, la resistència antifranquista i el moviment feminista han compartit més interessos, experiències i valors ètics del que podria semblar.

Les narratives de la transició han ignorat durant molt temps el paper dels moviments socials, i han presentat aquest període com un producte de la modernització econòmica i els pactes partidistes. En els últims anys s'estan revalorant les mobilitzacions obreres i veïnals, però rarament s'hi esmenten les dones, i encara menys el moviment feminista.

La participació de les dones en la lluita clandestina, els sindicats i els partits polítics va suposar, *de facto*, una ruptura amb l'exclusió de les dones de l'espai públic i polític preconitzada pel franquisme, ruptura que es va produir també, i molt aviat, als barris que van créixer desordenadament a la perifèria de la ciutat. Barcelona no seria avui la que és sense l'acció decidida de les dones de les barriades, moltes d'elles acabades d'arribar a la ciutat que, desafiant la dictadura, van ocupar l'espai públic per reivindicar el dret a una vida digna: carrers asfal-

tats, aigua corrent i llum, habitatge, llars d'infants, escoles, centres de salut, baixada dels preus... Aquestes mobilitzacions serien el germen de les associacions de veïns i de les vocalies de dones. En realitat, abans que l'aparell institucional franquista es descompongués, abans de l'anomenada transició, les dones, fins i tot les que mai no es van definir com a feministes, van desafiar els estereotips de gènere imposats per la dictadura i les seves concepcions sobre la ciutadania civil, política i social.

El feminisme va optar per separar-se dels moviments socials per situar en primer pla la reivindicació de la llibertat femenina al costat de l'exigència d'una societat més democràtica. Les relacions de gènere en què s'han educat les generacions més recents, amb totes les seves limitacions, no són el resultat mecànic de la modernització econòmica, social i política, sinó de l'esforç personal i col·lectiu de les dones de les generacions anteriors. La perspectiva guanyada gràcies al temps transcorregut ens permet també d'apreciar que els valors de la pluralitat, el respecte a la diferència, la llibertat i l'equitat, que han inspirat històricament el moviment feminista, han contribuït a millorar els estàndards de la nostra democràcia i a construir una ciutat més tolerant i inclusiva, on la pràctica de la diferència pot, també, expressar-se amb més llibertat.

en moviment[s]. dones de Barcelona. 40 anys i més... 1976-2016

pretén visualitzar el paper de l'acció social i col·lectiva de les dones en la construcció d'una ciutadania democràtica i en el desenvolupament de més benestar a les nostres ciutats. Recuperant la idea feminista que "allò que és personal és polític" aspira, també, que aquest principi segueixi inspirant les polítiques públiques de la ciutat. Perquè no pretenem una evocació nostàlgica del passat sinó establir un procés de reflexió i debat que contribueixi a situar el patrimoni ètic construït per les dones en la memòria pública de la nostra ciutat.

És per això que **en moviment[s]** es proposa com un procés per desenvolupar en els districtes municipals i s'articula al voltant d'una sèrie d'activitats que pretenen ser el punt de partida d'aquesta reflexió, que esperem que atragui dones i homes de generacions diverses entorn del passat, el present i el futur de la vida a la nostra ciutat.

Aquest programa d'activitats inclou:

- Taules de debat sobre els itineraris de les dones en la reivindicació de la seva plena ciutadania i la seva llibertat, així com sobre les seves accions per millorar la vida a la ciutat en els darrers quaranta anys i actualment.
- Films documentals que recuperen experiències de vida i mobilitzacions en els barris, les empreses, en el terreny personal i en el polític.
- Films de ficció sobre les vides i les mobilitzacions de les dones.
- Projectió del documental **El despertar de les dones: la lluita feminista**. Aquest film recupera les vivències de dones de diferents procedències –feministes, veïnes, sindicalistes, militants de partits i de diferents associacions– a les I Jornades Catalanes de la Dona (Barcelona, 1976). Unes jornades que van canviar la vida de moltes dones i l'esdevenir de la nostra ciutat.
- Aquest opuscle que ofereix una visió sintètica sobre les mobilitzacions de les dones en aquests darrers quaranta anys.

En el passat s'ha tingut una visió esbiaixada del moviment feminista, i s'ha presentat com un moviment sectari i exclouent. Les dones han hagut de reivindicar la seva autonomia i fer-ho des d'organitzacions pròpies, ja que les organitzacions polítiques tradicionals eren associacions basades

Jornades Catalanes de la Dona, 1976.
Il·lustració de Núria Pompeia. CLD

Cartell del Grup de Dones de CCOO, 1977. CLD

Cartell de la Vocalia de Dones de l'Associació de Veïns del Barri d'Horta, 1976. CLD

en valors i jerarquies androcèntriques. Però si observem amb atenció i sense prejudicis les seves mobilitzacions, podrem comprendre millor que la seva contribució al sistema democràtic en el qual vivim, al benestar i la sostenibilitat humana i a unes relacions més justes, equitatives i lliures és un patrimoni comú.

L'exclusió de les dones de la ciutadania liberal

La transició des d'una societat de súbdits a una societat de ciutadans amb drets civils, polítics i socials suposadament "universals" no va

incloure les dones. L'Estat liberal es va basar en l'exclusió de les dones de la ciutadania civil, política i social. El Codi civil del 1889, mantingut en vigor fins a la proclamació de la Segona República, va imposar la llicència marital a la dona per prendre part en els judicis, ser testimoni en els testaments, i signar tot tipus de contractes –fins i tot els laborals–; va establir diferents impediments en la gestió de la societat de guanys o dels béns dotals, així com la pàtria potestat sobre els fills i la indissolubilitat del matrimoni, de manera que en cas de divorci no podien tornar a casar-se, la qual cosa deixava les dones en una situació d'indefensió econòmica. L'adulteri de la dona podia ser causa de divorci però no el del marit i es van establir atenuants per a qui matés l'esposa "sospitosa" d'adulteri. Les lleis electorals del segle XIX van anar ampliant progressivament els drets polítics i de sufragi dels homes, però van excloure les dones. La legislació laboral, per la seva banda, va contribuir a l'exclusió de les dones del mercat del treball. La legislació civil, laboral i política imposava, així, un nou model de relacions de gènere que adscribia els homes a la producció i les dones a la reproducció social, a la vegada que els negava la seva condició de ciutadanes de ple dret.

L'apertura republicana

La proclamació de la República va obrir una bretxa en aquest model, en establir –a la Constitució del 1931– la igualtat entre els sexes, l'educació mixta i laica, el matrimoni civil, el dret de les dones a ser candidates a les eleccions (1931) i al vot (1933); també es prohibia la discriminació en l'accés als càrrecs públics. El 1936, la Generalitat republicana va aprovar una llei sobre l'avortament.

Aquests drets no es van conquerir sense dificultat, i no s'haurien aconseguit sense les mobilitzacions de les dones, perquè l'oposició de l'Església i dels partits conservadors, fins i tot d'alguns sectors republicans i obreristes, va ser tenaç. La brevetat de la República i les profundes

arrels històriques de les desigualtats i dels models de gènere decimonònics van deixar algunes d'aquestes reformes en la lletra de la Llei i no van aconseguir un canvi cultural en profunditat. Però la democràcia republicana va reconèixer les dones com a ciutadanes, i els va obrir nous camps de possibilitat per a l'exercici de la seva autonomia. I, precisament per això, ni la guerra civil ni el franquisme van aconseguir d'evitar la transmissió dels valors democràtics a les noves generacions.

La involució franquista

A més de la presó, les humiliacions, els afusellaments i l'aïllament infringit pel franquisme a moltes dones, la instauració de la dictadura va suposar una involució en els avenços aconseguits durant la República, ja que es van abolir les lleis que havien reconegut les dones com a ciutadanes de ple dret.

La instauració del nou ordre social es va basar en l'exclusió de les dones de l'espai públic, especialment de l'espai laboral, la seva reclusió en l'àmbit de la família i la subordinació a la jerarquia masculina. Es van abolir els drets civils i la coeducació, es van reinstaurar els articles del Codi civil del 1889 que establien l'obediència de la dona al marit i la seva incapacitat jurídica, així com la pàtria potestat masculina. Les dones només podien abandonar la llar paterna "abans dels 25 anys si era per casar-se". L'aspiració del règim d'"alliberar la dona casada de la feina del taller i de la fàbrica" (Fuero del Trabajo) es va desenvolupar limitant el seu accés a nombroses feines, sotmetent la percepció del seu salari a l'autorització del marit i establint, fins i tot, la seva exclusió del mercat de treball en casar-se, a través de la institució dels dots (1942). L'autonomia femenina es considerava un element d'inestabilitat per a la família, fonament de la nova societat franquista. I aquest és el motiu pel qual se'n va limitar la presència en el mercat de treball. Una presència creixent atesa la pobresa de la postguerra. Ho deia així, molt clarament, una destacada figura del règim el 1945:

Clara Campoamor. Advocada i diputada electa en les primeres eleccions de la República (1931). Principal defensora de la igualtat jurídica entre homes i dones, el dret al divorci i el sufragi femení. (Dècada dels anys vint). EFE

Un grup de ciutadanes celebra la proclamació de la República, amb una pancarta reivindicant Galán i García Hernández, militars afusellats amb motiu de l'aixecament republicà de Jaca. Barcelona. 14 d'abril de 1931. Foto: Gaspar-Sagarra i Torrents. ANC

Taula de recollida de signatures d'adhesió a l'Estatut de Catalunya, per a les dones, instal·lada a la plaça de la República. Barcelona. 2 d'agost de 1931. Foto: Josep Maria Sagarra i Plana. ANC

Dones exercint el seu dret a vot. Foto: Merletti Quaglia, Alexandre Merletti Carriba, Camil. IEFC

Lluita per l'escola d'adults Freire. Vivendes del Governador, barri del Verdum, Nou Barris. (Dècada dels setanta) AHRNB

Trinidad Sánchez Pacheco, representant del Moviment de Dones Democràtiques, llegint un manifest davant de la presó de dones de la Trinitat, 1978.

Foto: Pilar Aymerich. FPA

Manifestació a la plaça de Sant Jaume reivindicant l'escola d'adults de Sant Martí (la Verneda), 1977-1978. AMDSM

Manifestació feminista al barri del Carmel per demanar l'amnistia pels delictes de la dona, 1977.

Foto: Pilar Aymerich. FPA

“La inconsistència econòmica de les llars obreres és un motiu incessant de subversió i revolta. La deserció de la vida domèstica arrossega la dona al vici i desemboca en una relaxació general dels costums. El menyspreu de la família com a nucli social acaba en l'imperi de les masses sense ànima, de les multituds amorfes, de la gent amotinada, en la *canal·locràcia*” (A. Martín Artajo).

No és estrany, doncs, que dones de diferents classes socials i diverses tendències polítiques i ideològiques participessin de manera molt acti-

va i en formes molts diferents en la resistència al règim franquista i en la construcció d'una societat democràtica, per molt que la història de la transició que s'ha escrit fins ara n'hagi minimitzat el paper.

Dones en transició

La transició des del franquisme a la democràcia s'ha vist, en general, com a obra de les elits i dels pactes polítics. En els darrers anys s'està revisant aquesta interpretació i s'atorga una importància nova al paper dels moviments socials. Especialment al moviment obrer, però també als moviments veïnals, estudiantils i d'altres grups més minoritaris, com ara les mestresses de casa, actors i actrius, intel·lectuals, artistes, periodistes, professionals lliberals... Aquestes interpretacions, més obertes, han contribuït a visibilitzar el paper de les dones en la transició a la democràcia.

Sabem avui de la importància del compromís femení en la clandestinitat –i no només a la rereguarda–, malgrat que els dirigents eren homes i que en el moment de la legalització dels partits polítics, fins i tot aquelles dones amb una rellevància especial en la lluita clandestina, van haver de deixar pas a una jerarquia estrictament masculina.

És molt coneguda la figura de la “dona de pres”, però no ha interessat difondre que les recluses no van rebre el mateix tractament que els seus marits o els seus companys militants. Les dones van estar presents als sindicats, partits polítics i associacions veïnals, però se'ls vedava l'accés a la direcció i se'ls negava la capacitat de representació d'aquestes organitzacions. Més encara, els seus problemes com a treballadores, veïnes i ciutadanes es consideraven secundaris, o a tot estirar personals, i el que era d'àmbit personal no es tenia per una qüestió política. De manera que, a més de les seves responsabilitats com a mestresses de casa, la cura dels marits, els fills i els esforços per estirar el salari fins a finals de mes, van assumir

Tancament de les dones dels treballadors de Motor Ibérica a l'església de Sant Andreu de Palomar. L'acció va durar 28 dies, fins que van ser desallotjades per la policia, 1976.

Foto: Pilar Aymerich. FPA

Adhesiu, 1981. CLD

Manifestació per la despenalització de l'adulteri, davant dels jutjats de Barcelona, sota l'eslògan: "Jo també sóc adúltera", 1976.

Foto: Pilar Aymerich. FPA

una responsabilitat com a ciutadanes, però no van ser considerades com a tals per les seves organitzacions. Algunes anàlisis han subratllat que la democràcia actual té l'origen en l'expansió d'una cultura democràtica basada en els valors de llibertat, justícia i compromís que, en el marc de la dictadura, va poder desenvolupar-se precisament a través de la pràctica dels moviments socials. Però aquesta cultura era una cultura androcèntrica que girava entorn dels interessos masculins i es basava en unes relacions de poder marcadament patriarcal.

Malgrat tot això, moltes dones van seguir participant en aquestes organitzacions mixtes: sindicats, partits polítics, organitzacions de veïns, estudiantils i professionals... En aquesta pràctica, van descobrir els límits de l'acció individual i la necessitat de donar-se suport, per defensar els seus interessos, en grups o seccions pròpies i autònomes de dones, dins de les associacions mixtes. Va ser el cas de les vocalies de dones dins de les associacions de veïns que es van crear a Barcelona pels volts dels anys 1973-1975. Abans, per tant, de la celebració de les I Jornades de la Dona. I posteriorment, les secretaries de la dona dels sindicats, especialment de la Secretaria de la Dona de Comissions Obreres (1976).

Les primeres associacions autònomes de dones es van crear als anys seixanta. A Barcelona, sota l'impuls de dones militants o simpatitzants del PSUC, es va instituir l'Assemblea Democràtica de Dones de Sant Medir, que el 1965 va esdevenir el Moviment Democràtic de Dones (a la resta de l'Estat: Movimiento Democrático de Mujeres) en què van participar dones de presos, dones comunistes, intel·lectuals d'esquerra i catòliques, feministes. Altres organitzacions, com l'Associació de Dones Universitàries (1953) i les Associacions de Mestresses de Casa (1968), es van fundar a l'empara de la legislació franquista i amb objectius poc sospitosos de subversió política o feminista. Posteriorment, la seva evolució les va dur a formar part de les mobilitzacions populars de dones de caràcter més obertament feminista. En l'àmbit universitari i professional també es van crear associacions pròpies com ara el Seminario de Estudios Sociológicos sobre la Mujer (Madrid, 1960) o l'Asociación de Mujeres Juristas constituïda primer a Madrid, el 1971, i posteriorment a Barcelona i altres ciutats.

Els primers grups específicament feministes van sorgir principalment a Madrid i Barcelona a finals dels anys seixanta. Es tractava de grups reduïts de dones, fonamentalment universitàries, professionals i dones

Vocalia de Dones de la Sagrera en suport de Maria Àngeles Muñoz, 1976.

Manifestació contra la Llei de perillositat social, novembre 1977.

Fotos: Pilar Aymerich. FPA

de classe mitjana, que es reunien per intercanviar problemes i experiències i en molts casos lectures de textos feministes, alguns dels quals van començar a traduir-se al castellà i el català. Dels mateixos grups van sorgir les primeres publicacions sobre la situació de la dona (1967). I també la iniciativa de crear la Secció de Drets de la Dona al si del Departament de Drets Humans de l'Associació d'Amics de les Nacions Unides (Barcelona, 1968). Des d'aquesta secció, el febrer del 1975, es va convocar una assemblea per proposar l'organització d'activitats alternatives a la celebració oficial de l'Any Internacional de la Dona proclamat per Nacions Unides i que a Espanya havia d'organitzar la Secció Femenina. En aquesta mateixa assemblea es van constituir grups de treball entorn de diferents temes amb l'objectiu d'elaborar una sèrie de ponències per presentar a les Jornades Estatales que el moviment feminista havia convocat a Madrid el 1975. L'elevada participació de grups en aquest procés i les relacions que es van establir entre ells és un factor sense el qual no s'explica l'ampli ressò que van tenir. La convocatòria de les I Jornades Catalanes de la Dona va tenir lloc com a culminació d'aquest procés. Des d'aquests grups, i en relació amb grups de dones d'organitzacions obreres i polítiques, es van impulsar també algunes campanyes prèvies a la realització d'aquestes jornades, com ara:

- la campanya per l'extensió de l'amnistia als considerats delictes sexuals (7 de març de 1976)
- la campanya per la legalització dels anticonceptius i la seva inclusió a la Seguretat Social (primer diumenge de maig de 1976)
- la campanya per la despenalització de l'adulteri (1975-76)

D'aquesta manera els grups feministes traslladaven a l'àmbit públic una de les idees clau del feminisme contemporani: que "allò que és personal és polític".

És a dir, abans de les **I Jornadas por la Liberación de la Mujer (Madrid, desembre del 1975)** i de les **I Jornades Catalanes de la Dona (Barcelona, maig del 1976)**, ja hi havia un teixit associatiu ampli i diversificat d'associacions de dones, que és el que les fa possible: associacions de sectors populars, vocalies de dones als barris, militants de partits polítics i sindicats, dones de classes mitjanes, universitàries i professionals organitzades entorn de diferents tipus d'associacions. Tot i que inicialment aquestes associacions responien a objectius, ideologies i cultures diferents, la confluència en algunes campanyes i mobilitzacions portades a terme durant els anys seixanta i setanta havien vehiculat elements i valors culturals d'unes i altres.

Les I Jornades Catalanes de la Dona. Feminisme, democràcia i benestar: un patrimoni comú

Els dies 27, 28, 29 i 30 de maig de 1976 es van celebrar al Paraninfo de la Universitat de Barcelona les I Jornades Catalanes de la Dona, convocades pel Secretariat d'Organitzacions no Governamentals. La capacitat de convocatòria de la iniciativa va desbordar totes les previsions, ja que s'esperava l'assistència d'unes cinc-centes dones i finalment n'hi van participar 4.000. Era la primera vegada que, a Barcelona, organitzacions de dones de signe molt diferent es reunien al marge de qualsevol altra organització per debatre els seus problemes i reivindicacions. Era la primera

vegada que es plantejaven, públicament i en qualitat de qüestions polítiques, problemes que fins a aquell moment es consideraven personals.

Com pot observar-se, la diversitat d'origens socials –dones de sectors populars, de classe mitjana, mestresses de casa, universitàries i professionals–, i la gran diversitat d'organitzacions –civils, socials, polítiques, culturals– mostra que el feminisme no era únicament una qüestió de les classes benestants, ni tampoc dels grups específicament feministes –minoritaris–, per molt que el sentit i el significat que tenien pogués ser diferent.

Hi van tenir presència catorze vocalies de dones. I unes altres deu associacions de veïns en les que aquestes vocalies encara no s'havien constituït, però en les quals les dones eren molt actives, també hi van estar presents. La seva assistència a aquestes Jornades mostrava que la seva experiència de participació cívica en la millora de la vida als barris de la ciutat no exclouïa la seva afirmació com a subjectes de canvi de la seva situació com a dones, a més de veïnes, mares, esposes, treballadores i, sovint, militants per la democràcia.

Les treballadores ho van fer a través de grups que ja funcionaven autònomament a les fàbriques i centres de treball –INDO, Telefónica, SEAT, banca, hospitals i altres...–, i algunes de les quals van mantenir una doble militància en sindicats i partits polítics clandestins. Als col·legis, instituts i universitats també s'havien format grups autònoms de dones; així com associacions de dones professionals (psicòlogues, juristes, metgesses i infermeres, periodistes...).

Els partits polítics no es legalitzarien fins a l'any següent, per la qual cosa no hi van tenir una participació oficial, tot i que moltes de les seves militants hi van prendre part a títol individual o com a membres d'altres associacions: vocalies de dones, associacions de veïnes,

Participants en les I Jornades Catalanes de la Dona, Barcelona. Maig 1976.

Associacions, grups i coordinadores de dones dels barris	Associacions de dones de: Nou Barris, Sant Andreu, Districte 5è, Bon Pastor, Turó de la Peira - Horta - Carmel, Hospitalet, Santa Eulàlia, Verdum-Roquetes, el Poble Nou, Trinitat Nova, Grup de Dones de les Corts, d'Horta, Coordinadora de Dones de Santa Coloma
Vocalies de dones de les associacions de veïns	Vocalia de dones de les associacions de veïns de: S. Josep (Hospitalet), Can Serra (Hospitalet), Pubilla Casas (Hospitalet) Collblanc Torrasa (Hospitalet), Horta, Esquerra de l'Eixample, Carmel, Can Anglada (Terrassa), Sant Andreu, Vila de Gràcia, Verdum, Sagrada Família, Clot - Camp de l'Arpa, la Sagrera Federació d'associacions de veïns: Vocalia Juvenil de l'Associació de Veïns del Río Sur (Sta. Coloma), Vocalia de Dones del Centre Social de Sants, Grup de dones de l'AV de La Floresta
Associacions de veïns, barris i localitats	Associació de veïns de: Nou Barris - Secció Ciutat Meridiana, Nou Barris - Secció Guineueta - Canyelles, Turó de la Peira, el Carmel, Mossèn Cinto Verdaguier, Valldoreix, el Prat de Llobregat, la Rosaleda, Ildefons Cerdà
Associacions i grups de dones d'àmbit municipal, comarcal i provincial	Associació de dones: Vic, Sant Quirze de Besora, Sant Cugat, Badalona, Maresme, Montcada, Santa Maria de Barberà, Viladecans, Cerdanyola, el Masnou, Tarragona i província Grup de dones: Arenys de Mar, Badalona Departament de la Dona de l'Associació d'Amics de Vilanova i la Geltrú, Idem de Terrassa, del Patronat (Cornellà), de Tarragona Vocalia de dones: de Llefià, de Montcada Associació provincial de dones de: Lleida, Mallorca
Grups de dones	Don-na, ANCHE, Seminari Col·lectiu Feminista de Barcelona, Departament de la Dona de l'Associació d'Amics per a les Nacions Unides (ANUE)
Associacions de treballadores	Associació de dones: Treballadores de Mollet Grups de dones: INDO, Treballadores de la Telefónica de Sabadell, Banca Catalana, SEAT, Traumatologia (Residència Francisco Franco), Tèxtil i Confecció del Vallès, Lavis, SA
D'estudiants universitàries i professionals, centres culturals i seminaris d'estudis	Antigues Alumnes Sagrat Cor de Sarrià, Antigues Alumnes de l'Assumpció (UMOFC), Barcelonesa d'Educació Mútua Permanent, Associació Universitària de Dones de Barcelona, A. de Dones Universitàries, Dones Universitàries de València, A. Cultural de Canovelles, Centre de Cultura Popular Montserrat, Grup Cultural Ateneu de València
Associacions professionals	Assistents Socials de Sabadell i Terrassa, Centre de Psicologia Aplicada - Escola ATS de Manresa, Grup de Dones d'Intercontinental Ràdio (Polinyà)
Altres	Associació de Dones Separades, Associació de Mestresses de Casa del Poble-sec, Centre Influència Catòlica, Centre Promoció de la Vidua, Associació de Dones Vinculades a l'Esport, Pares de Família, Unió de Mares Catòliques, Associació Familiar CIO (València), Centre d'Estudis Maria Cambrils (València)

Cartell de la Vocalia de Dones de l'Associació de Veïns de l'Esquerra de l'Eixample, 1977. CLD

Cartell de la Coordinadora de Vocalies de Dones de les Associacions de Veïns de Nou Barris, (sense data). Il·lustració de Núria Pompeia. CLD

Cartell de les Vocalies de Dones, Gais i Joves de l'Esquerra de l'Eixample, 1977. CLD

Cartell de la Coordinadora pel Dret a l'Avortament, 1983. CLD

Cartell d'un acte del 8 de març (sense data). CLD

I, naturalment, hi havia les organitzacions feministes, com ara Don-na, Seminari Col·lectiu Feminista de Barcelona, ANCHE, o el Departament de la Dona de l'Associació d'Amics per a les Nacions Unides (ANUE), i nombrosos grups de dones: catorze de fundats als barris i més de vint en l'àmbit municipal, a més de seccions d'agrupacions culturals i altres col·lectius com ara les associacions de dones separades i vídues, les mestresses de casa...

Aquesta participació, nombrosa i diversa, reflecteix la densitat del teixit associatiu preexistent, la força dels grups feministes, encara minoritaris, i la difusió que havien assolit els valors feministes a mitjan anys seixanta a múltiples nivells (barris, fàbriques, sindicats, partits polítics, associacions culturals i professionals).

Així, les jornades van ser un punt de confluència de moviments de dones i feministes de caràcter molt divers nascuts en les dècades anteriors, en alguns casos arrelats en la cultura democràtica republicana. La trobada, l'intercanvi d'experiències i els debats van contribuir també a la posterior eclosió, diversificació i expansió del moviment feminista, a la formació de les secretaries de la dona als sindicats, a la proliferació de les vocalies de dones als barris i a moltes altres associacions de dones. Les jornades també van constituir un punt d'inflexió en la vida personal i pública de les militants sindicals i polítiques. I van tenir un impacte indubtable en la reforma política ja que van introduir, encara que fos amb limitacions i en un espai de temps dilatat, reivindicacions històriques de les dones en el procés de transició democràtica.

Durant quatre jornades i a partir de les ponències i comunicacions presentades per diferents agrupacions, es van abordar, entre altres, els temes de debat següents: dona i treball; participació de la dona a la vida ciutadana: la dona als barris; dona i família; dona i educació; dona i mitjans de comunicació; la dona en la vida política; dona i legis-

associacions professionals, etcètera. Malgrat tot, les agrupacions polítiques següents van enviar-hi cartes d'adhesió: Federació Socialista de Catalunya (adherida al PSOE), Partit Socialista Unificat de Catalunya, Comitè Nacional del Moviment Comunista de Catalunya, Partit del Treball d'Espanya, Convergència Socialista del País Valencià, Unió Democràtica de Catalunya, Partit Socialista Popular Català. Però les jornades eren precisament el resultat d'una consciència crítica de les dones respecte del lloc secundari que els seus problemes i interessos ocupaven en les agendes polítiques dels partits, un dels temes més reiterats i polèmics de les jornades.

lació, i dona i sexualitat. La diversitat de les participants va generar polèmiques molt vives, però es va poder arribar a l'elaboració d'unes conclusions generals en les quals es denunciaven els problemes més apressants i sintetitzaven les reivindicacions considerades més urgents per la majoria dels participants. A més de la proposta de crear una coordinadora feminista que donés continuïtat als contactes establerts durant el procés de preparació de les Jornades va ser una de les conseqüències més rellevants. De fet, de la Coordinadora i de l'Associació Catalana de la Dona, únic grup que no es va voler integrar a la Coordinadora, van partir les principals campanyes i mobilitzacions posteriors.

Manifest de conclusions de les I Jornades Catalanes de la Dona

Jornades Catalanes de la Dona – Barcelona maig 1976

Això són les conclusions provisionals i no volen partir d'una definició de feminisme, perquè volem treballar per arribar a unes conclusions definitives.

Aquí hem tractat de recollir les conclusions de les «jornades», aquelles que són majoritàries i poden ser el començament de tota una activitat.

REIVINDIQUEM:

1. Dret a un lloc de treball sense discriminacions en la formació professional, l'ocupació, la remuneració i la promoció i la desaparició del treball domèstic.
2. Abolició de totes les discriminacions a la feina per raó del sexe, l'estat civil i la maternitat.
3. Reconeixement de tots els drets laborals, sindicals i Seguretat Social per a les empleades de la llar.
4. Socialització del treball domèstic a través de serveis col·lectius finançats amb fons públics i gestionats democràticament des de la base:
  - a) serveis domèstics pròpiament dits.
  - b) ocupacions considerades fins ara pròpies de la dona: cura dels fills, dels ancians, dels malalts.
Ordenació urbana i construcció d'habitatges que permetin un plantejament col·lectiu de tots els extrems abans esmentats.
5. Ensenyament obligatori, públic, laic i gratuït, antiautoritari i no discriminatori contra la dona, és a dir:
  - a) implantació efectiva de la coeducació;
  - b) revisió dels textos escolars;
  - c) lluita ideològica dirigida a la desaparició dels «rols» tradicionals masculí i femení.
  - d) dret a la igualtat en el lleure;
  - e) supressió de la discriminació en esports, art, cultura, etcètera.

6. Abolició del servei social monopolitzat per la Secció Femenina.
7. Amnistia general, especialment per als actes considerats delictes per una legislació que discrimina la dona.
8. Abolició de totes aquelles lleis que discriminen la dona.
9. Revisió de la cèl·lula familiar:
  - a) llei del divorci;
  - b) assolir que la pàtria potestat no sigui exclusiva de l'home;
  - c) reconeixement de tots els drets a la mare soltera i igualtat de drets per a tots els fills («legítims» i «il·legítims»);
  - d) supressió dels delictes d'adulteri i amistançament.
10. Dret a la lliure disposició del propi cos i com a mitjà principal per aconseguir-ho:
  - a) educació sexual;
  - b) anticonceptius per a homes i dones a càrrec de la Seguretat Social;
  - c) legalització de l'avortament i inclusió d'aquests a la Seguretat Social;
  - d) supressió de la llei de perillositat i rehabilitació social, que persegueix conductes com l'homosexualitat, la prostitució, etc.

DENUNCIEM:

L'actual família patriarcal i autoritària com a cèl·lula base de l'actual Estat, per les seves funcions repressives, polítiques i autoritàries.

DENUNCIEM la doble moral burgesa que estableix un cànon per als homes i un altre per a les dones, de tal manera que divideix les dones en castes i honestes, tancades en la cèl·lula familiar, i dones prostituïdes al servei del mascle.

DENUNCIEM, com a conseqüència del poder paternalista, el mite de la virginitat que sosté la legitimitat dels fills, el mite de la maternitat com a essència de la condició femenina, i tots els altres mites que s'han elaborat entorn de la dona.

DENUNCIEM la cosificació de la dona a través dels mitjans de comunicació (*sex-symbol*, objecte publicitari).

DENUNCIEM també l'alienació que la societat de consum obté de la dona, convertint-la en una consumidora no productora.

DENUNCIEM l'especial marginació que pateix la dona del camp.

DENUNCIEM la discriminació que pateixen les dones a les presons i exigim la desaparició de les «croades».

Les dones que participen en les I **Jornades Catalanes de la Dona**, tant les que militen en partits polítics i organismes unitaris com les que no, denunciem la manca d'interès per part d'aquestes organitzacions envers els problemes específics de la dona. I esperem que les darreres preses de posició pública sobre el tema siguin alguna cosa més que fruit d'un interès tàctic i oportunista.

Les jornades van tenir un impacte indubtable en la reforma política i van introduir, tot i que amb limitacions i en un espai de temps dilatat, reivindicacions històriques de les dones en el procés de transició democràtica. Moltes de les reivindicacions plantejades donarien lloc a algunes de les campanyes i mobilitzacions més importants dels anys següents: l'abolició de la legislació discriminatòria en matèria laboral, la despenalització de l'adulteri, la construcció de centres de planificació familiar, la despenalització de l'ús d'anticonceptius i la seva liberalització, l'aprovació d'una llei de divorci i de l'avortament, la penalització de la violència contra les dones. Algunes d'aquestes reivindicacions es van obtenir durant els primers anys, com ara el divorci, o la despenalització dels anticonceptius (1978), altres com ara l'avortament no es van aconseguir fins al 1985.

Moltes altres de més transcendència, com la creació de llars d'infants públiques, la divisió equitativa de la cura dels altres, la igualtat al mercat de treball, la reorganització dels temps de treball, la lluita contra la violència i contra el sexisme i els estereotips de gènere en l'educació i els mitjans de comunicació, la reivindicació dels drets sexuals i reproductius, d'una atenció sanitària atenta als cossos de les dones... segueixen pendents i ocupant un lloc molt secundari en les agendes polítiques i en els pressupostos públics. Les recentment celebrades V Jornades Catalanes de la Dona (Barcelona, 3-5 juny de 2016) mostren la continuïtat i la necessitat de les mobilitzacions de les dones perquè aquestes reivindicacions ocupin un lloc de més centralitat a la vida política.

Cristina Borderías

Manifestació multitudinària pel carrer Pelai de Barcelona, durant les festes de Nadal, reivindicant l'amnistia pels delictes de la dona, 1977.

Foto: Pilar Aymerich. FPA

barcelona.cat/donesenmoviment
#donesenmoviment

